

**SUN'IY INTELLEKTNING DAVLAT BOSHQARUVI
SAMARADORLIGIGA TA'SIRI: HUQUQIY VA IJTIMOYIY JIHATLARI**

Qo'chqorov In'omjon Izzatulla o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti Magistratura va sirtqi ta'lim fakulteti Davlat
boshqaruvi huquqi mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: ushbu tezisda sun'iy intellekt texnologiyalarining davlat
boshqaruvi samaradorligiga ta'siri, uning huquqiy va ijtimoiy jihatlari hamda
O'zbekistonda bu texnologiyalarni davlat boshqaruvida qo'llashning istiqbolli
yo'nalishlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, davlat boshqaruvi, samaradorlik, huquqiy
tartibga solish, raqamli transformatsiya, ma'lumotlar boshqaruvi.

**ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ:
ПРАВОВЫЕ И СОЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ**

Кучкаров Иномжон Иззатулла угли

Ташкентский государственный юридический университет, факультет
магистратуры и заочного обучения, магистр права государственного управления

Аннотация: в данной диссертации анализируется влияние
технологий искусственного интеллекта на эффективность
государственного управления, его правовые и социальные аспекты, а также
перспективные направления применения этих технологий в государственном
управлении в Узбекистане.

Ключевые слова: искусственный интеллект, государственное
управление, эффективность, правовое регулирование, цифровая
трансформация, управление данными.

**THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE
EFFICIENCY OF PUBLIC ADMINISTRATION: LEGAL AND SOCIAL
ASPECTS**

Kuchkarov In'omjon Izzatulla ugli

Tashkent State University of Law, Faculty of Magistrates and Correspondence Studies,
Master's Degree in Public Administration Law

Abstract: *this thesis analyzes the impact of artificial intelligence technologies on the efficiency of public administration, its legal and social aspects, and promising areas for the application of these technologies in public administration in Uzbekistan.*

Keywords: *artificial intelligence, public administration, efficiency, legal regulation, digital transformation, data management.*

KIRISH

Sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi davlat boshqaruvi tizimida tub o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Bugungi kunda rivojlangan mamlakatlar sun'iy intellekt tizimlarini davlat xizmatlarini ko'rsatish, ma'muriy jarayonlarni optimallashtirish, qaror qabul qilish samaradorligini oshirish va fuqarolar bilan muloqotni yaxshilash uchun faol qo'llamoqda [1; 124-b]. O'zbekiston Respublikasi ham davlat boshqaruvi sohasida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha qator islohotlarni amalga oshirmoqda. 2020-yildan boshlab O'zbekistonda "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida raqamli davlat xizmatlarini rivojlantirish va sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish bo'yicha izchil ishlar olib borilmoqda [2].

Sun'iy intellekt texnologiyalarini davlat boshqaruvida qo'llash bir qator afzalliklarni taqdim etishi bilan birga, qator huquqiy, etik va ijtimoiy masalalarni ham keltirib chiqarmoqda. Bu texnologiyalarni tartibga soluvchi huquqiy mexanizmlarning yetarli darajada rivojlanmaganligi, fuqarolar huquqlarini himoya qilish, ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiyligi, algoritmik shaffoflik va javobgarlik

masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda [3; 47-b]. Shu munosabat bilan, sun'iy intellektning davlat boshqaruvi samaradorligiga ta'sirini, shuningdek, uning huquqiy va ijtimoiy jihatlarini kompleks tadqiq etish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

ASOSIY QISM

Sun'iy intellekt texnologiyalari davlat boshqaruvi samaradorligini bir necha yo'nalishlar bo'yicha oshirish imkoniyatini taqdim etadi. Sun'iy intellekt tizimlari ma'muriy jarayonlarni avtomatlashtirish va byurokratik to'siqlarni kamaytirish orqali davlat xizmatlarini ko'rsatish sifatini va tezligini sezilarli darajada oshiradi [4; 190-b]. Misol uchun, rivojlangan mamlakatlarda sun'iy intellektga asoslangan virtual assistentlar fuqarolarga real vaqt rejimida davlat xizmatlari bo'yicha maslahatlar berish va so'rovlarni qayta ishlash orqali davlat xizmatlarini ko'rsatish vaqtini qisqartirishga erishmoqda.

Sun'iy intellekt ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilish imkoniyatlarini kengaytiradi, bu esa qaror qabul qilish jarayonlarini takomillashtirishga yordam beradi. Katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish, tendensiyalarni aniqlash va prognozlar berish orqali davlat organlari tomonidan qabul qilinadigan qarorlarning asoslilikini va samaradorligini oshirish imkoniyati yaratiladi [5; 20-b].

Video monitoring, ma'lumotlarni avtomatik tahlil qilish va prognozli analitika tizimlari orqali davlat nazorati funksiyalari samaradorligi oshadi. Bunday texnologiyalar turli qonunbuzarliklarni aniqlash, ularning oldini olish va tegishli chora-tadbirlarni ko'rish imkoniyatlarini kengaytiradi. Masalan, soliq tizimida sun'iy intellekt algoritmlari potentsial soliq to'lovidan bosh tortish holatlarini

aniqlash, soliq to'lovchilarning xatti-harakatlarini tahlil qilish va soliq tushumlarini prognoz qilish uchun qo'llanilmoqda [6; 84-b].

Chat-botlar, ovozli assistentlar va boshqa sun'iy intellekt tizimlari fuqarolar bilan davlat organlari o'rtasidagi muloqotni yangi bosqichga olib chiqadi. Bu tizimlar fuqarolarga 24/7 rejimida xizmat ko'rsatish, ularning so'rovlarini qayta ishlash va zarur ma'lumotlarni taqdim etish imkonini beradi. Natijada davlat organlarining ochiqligini va fuqarolarga yo'naltirilganligi ortadi, shuningdek, fuqarolarning davlat boshqaruvi jarayonlariga ishtiroki kengayadi.

Sun'iy intellektni davlat boshqaruvida qo'llashning huquqiy jihatlari bir necha muhim masalalarni o'z ichiga oladi. Amaldagi qonunchilik asosan sun'iy intellektni texnologik vosita sifatida qo'llanishni tartibga soladi, biroq sun'iy intellekt tizimlarining mustaqil qarorlar qabul qilish qobiliyati va ularning javobgarligi masalasi to'liq hal qilinmagan [7; 1530-b]. O'zbekiston qonunchiligida sun'iy intellekt tizimlarining huquqiy maqomi to'g'risida aniq normalar yo'q bo'lib, bu amaliyotda turli talqinlarga va huquqiy noaniqlikka olib kelmoqda.

Sun'iy intellekt tizimlari davlat boshqaruvi sohasida qo'llanilganda, ko'pincha fuqarolarning shaxsiy ma'lumotlari, davlat sirlari va tijorat ma'lumotlari bilan ishlaydi. Bu ma'lumotlarning himoyasi va maxfiyligini ta'minlash uchun qat'iy huquqiy mexanizmlar zarur [8; 33-b]. O'zbekistonda "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi qonun mavjud bo'lsa-da, sun'iy intellekt tizimlari tomonidan ma'lumotlarni qayta ishlash, saqlash va uzatish jarayonlarini tartibga soluvchi maxsus normalar yetarli emas.

Sun'iy intellekt algoritmlari ko'pincha "qora quti" sifatida ishlaganligi sababli, ularning qaror qabul qilish jarayoni va motivlari shaffof bo'lmashligi mumkin. Davlat boshqaruvi sohasida bu fuqarolar huquqlarini buzilishiga, nohaqlik va kamsitishga olib kelishi mumkin. Shuning uchun sun'iy intellekt tizimlarining shaffofligi, ularning faoliyatini tushuntirish mumkinligi va hisobdorligini ta'minlash uchun huquqiy mexanizmlar zarur [9; 88-b].

Sun'iy intellekt tizimlari davlat boshqaruvi sohasida qo'llanilganda, ular inson huquqlari, adolat, tenglik, kamsitmaslik va boshqa etik tamoyillarga rioya qilishlari kerak. Bu tamoyillarni huquqiy jihatdan mustahkamlash va ularning amalda qo'llanilishini nazorat qilish mexanizmlarini yaratish muhim ahamiyatga ega.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi mehnat bozorida o'zgarishlarga olib keladi. Davlat boshqaruvi sohasida ayrim kasb va lavozimlar avtomatlashtirilishi, boshqalari esa transformatsiya qilinishi mumkin. Bu jarayonda davlat xizmatchilarini qayta tayyorlash, yangi ko'nikmalarga o'qitish va ularning ijtimoiy himoyasini ta'minlash zarur.

Barcha fuqarolar, jumladan, raqamli ko'nikmalarga ega bo'lmagan, keksa yoshdagi fuqarolar, imkoniyati cheklangan shaxslar va chekka hududlarda yashovchi aholi davlat xizmatlaridan teng foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak. Bu jarayonda raqamli teng huquqlilikni ta'minlash va raqamli uzilishni kamaytirish uchun maxsus chora-tadbirlarni ko'rish zarur [8; 33-b].

Sun'iy intellekt texnologiyalari jamiyat va davlat o'rtasidagi munosabatlarni o'zgartiradi. Bir tomondan, sun'iy intellekt tizimlari davlat organlarining shaffofligi va hisobdorligini oshirishi, fuqarolarning davlat

boshqaruvi jarayonlariga ishtirokini kengaytirishi mumkin. Boshqa tomondan esa, sun'iy intellekt tizimlari orqali kengaytirilgan nazorat imkoniyatlari fuqarolar erkinliklarini cheklash va ularning xulq-atvorini boshqarish uchun qo'llanilishi xavfi mavjud [10; 46-b].

Agar sun'iy intellekt algoritmlari noto'g'ri ishlab chiqilgan yoki o'qitilgan bo'lsa, ular mavjud ijtimoiy tengsizliklarni aks ettirishi va kuchaytirishi mumkin. Masalan, algoritmlardagi bias (noxolislik) ayrim ijtimoiy guruhlarni kamsitishga olib kelishi mumkin. Shuning uchun sun'iy intellekt tizimlarini ishlab chiqish va joriy etish jarayonlarida ijtimoiy adolat va tenglik tamoyillariga rioya qilish muhim ahamiyatga ega.

O'zbekistonda sun'iy intellektni davlat boshqaruvida qo'llashning bir necha istiqbolli yo'nalishlari mavjud. Davlat xizmatlarini taqdim etish sohasida sun'iy intellekt texnologiyalarini keng joriy etish yo'nalishida Yagona interaktiv davlat xizmatlari portalida chat-botlar yaratish, sun'iy intellekt asosida ishlaydigan virtual assistentlar, intellektual ovozli xizmatlar va boshqa texnologik yechimlarni joriy etish mumkin. Bu davlat xizmatlarini ko'rsatish sifatini va tezligini oshirish, shuningdek, fuqarolar uchun qulaylikni ta'minlash imkonini beradi [2].

Davlat nazorati funksiyalarini amalga oshirishda sun'iy intellekt texnologiyalarini qo'llash ham istiqbolli yo'nalish hisoblanadi. Bu yo'nalishda soliq nazorati, bojxona nazorati, sanitariya va epidemiologiya nazorati, ekologik nazorat va boshqa sohalarda sun'iy intellekt algoritmlari va tizimlari joriy etilishi mumkin. Bu nazorat jarayonlarining samaradorligini oshirish, nazorat organlari resurslaridan yanada oqilona foydalanish va qonunbuzarliklarning oldini olish imkonini beradi [4; 189-b].

Huquqni muhofaza qilish va adliya organlarida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish ham muhim yo'nalish bo'lib, bu jinoyatlarni aniqlash va tergov qilish, huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, sud jarayonlarini tezlashtirish va huquqiy maslahatlar berish uchun sun'iy intellekt tizimlarining qo'llanilishini nazarda tutadi. Bu huquqni muhofaza qilish organlarining samaradorligini oshirish, sud jarayonlarini tezlashtirish va fuqarolar uchun huquqiy xizmatlar sifatini yaxshilash imkonini beradi [5; 22-b].

Shahar infratuzilmasini boshqarish va "aqlli shahar" texnologiyalarini joriy etishda sun'iy intellektdan foydalanish transport oqimlarini boshqarish, energiya resurslaridan foydalanishni optimallashtirish, ekologik monitoring, jamoat xavfsizligini ta'minlash va boshqa sohalarda qo'llanilishi mumkin. Bu shahar infratuzilmasining samaradorligini oshirish, resurslardan yanada oqilona foydalanish va fuqarolar uchun qulay yashash muhitini yaratish imkonini beradi.

Sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoya sohasida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish orqali kasalliklarni aniqlash va davolash, bemorlarning holatini monitoring qilish, ijtimoiy yordam ko'rsatish jarayonlarini takomillashtirish mumkin. Bu sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoya tizimlarining samaradorligini oshirish, xizmatlar sifatini yaxshilash va resurslardan yanada oqilona foydalanish imkonini beradi [6; 85-b].

XULOSA

Sun'iy intellekt texnologiyalarining davlat boshqaruvi samaradorligiga ta'sirini tadqiq qilish natijasida xulosa qilib aytish mumkinki, bu texnologiyalar davlat boshqaruvi tizimini transformatsiya qilish, davlat xizmatlarini taqdim etish

sifatini yaxshilash, ma'muriy jarayonlarni optimallashtirish va qaror qabul qilish samaradorligini oshirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi.

Sun'iy intellektni davlat boshqaruvida qo'llashning huquqiy jihatlari sun'iy intellekt tizimlarining huquqiy maqomi va javobgarligi, ma'lumotlar himoyasi va maxfiyligi, algoritmik shaffoflik va hisobdorlik, etik talablar va tamoyillar masalalarini o'z ichiga oladi. Bu masalalarni hal qilish uchun tegishli huquqiy mexanizmlarni ishlab chiqish va takomillashtirish zarur.

Sun'iy intellektni davlat boshqaruvida qo'llashning ijtimoiy jihatlari mehnat bozorida o'zgarishlar, raqamli teng huquqlilik, jamiyat va davlat o'rtasidagi munosabatlar, ijtimoiy adolat va tenglik masalalarini o'z ichiga oladi. Bu masalalarni hisobga olish va tegishli ijtimoiy siyosatni ishlab chiqish orqali sun'iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishidan ijtimoiy foyda olish mumkin.

O'zbekistonda sun'iy intellektni davlat boshqaruvida qo'llashning istiqbolli yo'nalishlari davlat xizmatlarini taqdim etish, davlat nazorati funksiyalarini amalga oshirish, huquqni muhofaza qilish va adliya organlari faoliyati, shahar infratuzilmasini boshqarish, sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoya sohalarini o'z ichiga oladi. Bu yo'nalishlarni rivojlantirish orqali davlat boshqaruvi samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin.

Sun'iy intellektni davlat boshqaruvida qo'llashning huquqiy va ijtimoiy asoslarini takomillashtirish uchun sun'iy intellekt to'g'risida maxsus qonun qabul qilish, ma'lumotlar himoyasi sohasidagi qonunchilikni takomillashtirish, shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlash mexanizmlarini yaratish, etik kodeks ishlab chiqish, davlat xizmatchilarini qayta tayyorlash va xalqaro tajribani o'rganish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Khakimov R.R. Development of legal regulation of artificial intelligence: international and national features // Юридик фанлар ахборотномаси. 2020. №2. – B. 122-126.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6079-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 06.10.2020-y., 06/20/6079/1349-son.
3. Yunusov X. Sun’iy intellekt va autentifikatsiyalash: huquqiy muammolar // International journal of central asian studies. 2021. №1. – B. 47-55.
4. Sodikov O.S. Boshqaruv jarayonida sun’iy intellekt texnologiyalarining ahamiyati // Jamiyat va innovatsiyalar. 2022. №8. – B. 188-191.
5. Mullabayeva R.R. Sun’iy intellekt texnologiyalarini huquqiy tartibga solish: nazariy-amaliy muammolar // Review of law sciences. 2021. №3. – B. 19-23.
6. Batirova K.X. Raqamli davlat boshqaruvi tizimida sun’iy intellekt imkoniyatlari // O‘zbekistonda ilmiy-amaliy tadqiqotlar. 2022. №9. – B. 82-85.
7. Abdullayev B.A. Huquqiy javobgarlik muammolari va sun’iy intellekt // Scientific progress. 2021. №6. – B. 1528-1533.
8. Akramov A. Biometrik identifikatsiya tizimlarining huquqiy tartibga solinishi // Huquq va burch. 2021. №7. – B. 32-34.
9. Wischmeyer T. Artificial Intelligence and Transparency: Opening the Black Box // Regulating Artificial Intelligence. Springer, Cham, 2020. – P. 75-101.

10.Djuraev I.A. Huquqni muhofaza qilish organlarida sun'iy intellekt texnologiyalarini qo'llash: xalqaro tajriba // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг Олий ўқув курслари ахборотномаси. 2021. №4. – В. 46-49.